

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1984/85:5

om facklig verksamhet

Sammanfattning

I betänkandet behandlas fyra motioner om facklig verksamhet på arbetsplatserna. Motionerna väcktes under den allmänna motionstiden år 1984.

Tre motioner (2 s och 1 vpk), som föreslår ändringar i förtroendemannalagen, gäller frågan om regionala förtroendemäns rätt att få tillträde till arbetsplatser där de själva inte är anställda. I den fjärde motionen föreslås att multinationella företag skall vara skyldiga att bekosta de fackliga organisationernas samarbete inom koncernen.

Utskottet avstyrker motionerna och hänvisar till det beredningsarbete på arbetsrättens område som pågår inom arbetsmarknadsdepartementet.

Utskottet avstyrker också ett antal förslag till ytterligare förändringar av förtroendemannalagen från vpk.

Till betänkandet har fogats följande reservationer och särskilt yttrande.

Reservationer

1. Den fackliga verksamheten vid mindre arbetsplatser, m (motiveringen) och vpk
2. Förändringar av förtroendemannalagen, vpk
3. Fackligt arbete i multinationella företag, vpk

Särskilt yttrande

Fackligt arbete i multinationella företag, m

Motionsyrkandena

1983/84:425 av Alexander Chrisopoulos (vpk) och Lars-Ove Hagberg (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning som ålägger svenska multinationella företag samt utländska multinationella företag verka i Sverige att bekosta de fackliga organisationernas samarbete inom koncernen.

1983/84:875 av Anita Modin m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till ändring av förtroendemannalagen med den innebörd som angivits i motionen.

1983/84:1958 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas

2. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag till förändring av förtroendemannalagen enligt de riktlinjer som anges i motionen.

Yrkande 1 i motionen behandlas i betänkandet AU 1984/85:3.

1983/84:2389 av Kurt Ove Johansson (s) och Lars-Erik Lövdén (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen angående ändringar i lagen om facklig förtroendeman.

Utskottet

Förändringar i förtroendemannalagen

Lagen (1974:358) om facklig förtroendemens ställning på arbetsplatsen (förtroendemannalagen) intar en betydelsefull plats bland de arbetsrättsliga reformerna. Lagen, som nu har varit i tillämpning ett decennium, innehåller ett antal grundläggande regler om den fackliga verksamheten på arbetsplatserna som syftar till att underlätta de fackliga förtroendemännens arbete. Det gäller reglerna om rätt till ledighet från arbetet för att fullgöra fackliga uppdrag och rätt under vissa förutsättningar till bibehållna anställningsförmåner under sådan ledighet. Lagen innehåller också regler som skyddar förtroendemännen i deras uppdrag. Vid tvist om innebörden av lagen har de fackliga organisationerna tolkningsföreträde fränsett vissa undantagsfall. I sista hand kan frågan prövas av arbetsdomstolen.

I tre motioner föreslås ändringar i förtroendemannalagen. Utskottet behandlar först de krav som rör *den fackliga verksamheten vid mindre arbetsplatser*. Förslagen väcks mot bakgrund av att förtroendemannalagen i princip enbart avser fackliga förtroendemen som är anställda på arbetsplatsen. De rättigheter som lagen ger gäller i förhållande till förtroendemännens arbetsgivare. Lagens regler kan således inte åberopas gentemot andra arbetsgivare eller på en annan arbetsplats, även om förtroendemännen skulle ha fackliga uppgifter också på denna arbetsplats. Lagen gäller inte heller fackliga funktionärer, t. ex. ombudsmän, som är anställda hos en organisation, även om deras verksamhet skulle vara förlagd ute på arbetsplatserna. Sådan facklig verksamhet som inte är knuten till de anställda på arbetsplatsen står alltså utanför förtroendemannalagen.

Anita Modin m. fl. (s) framhåller i motion 875 att det förhållandet att förtroendemannalagen begränsas till förtroendevalda anställda hos arbetsgivare skapar allvarliga problem för den fackliga verksamheten vid små arbetsplatser. Behovet av åtgärder på detta område sägs nu vara större än någonsin. Enligt motionen kan det av bl. a. administrativa och organisatoriska skäl vara lämpligt med en förändring i flera steg. En jämförelse görs med

den regionala organisationen på arbetsmiljöområdet. En realistisk start för den regionala förtroendemannaverksamheten bör enligt motionärerna innefatta en tillträdesrätt kombinerad med ett budgetanslag på ett belopp som motsvarar det som i dag utgår för regionala skyddsombud (ca 40–42 milj. kr.). I motionen hemställs om förslag om ändring av förtroendemannalagen med denna innebörd.

Liknande förslag lämnas av Kurt Ove Johansson (s) och Lars-Erik Lövdén (s) som i motion 2389 hävdar att bristen på fackligt förtroendevalda vid små företag och arbetsplatser behöver avhjälpas för att medbestämmandelagen skall kunna föras ut till de anställda. I motionen hänvisas till de förslag som lämnats av den nya arbetsrättskommittén år 1977 om ändringar i lagen om facklig förtroendeman, innebärande att regionala fackliga förtroendemen kan utses och bedriva fackliga verksamheter i de företag som utgör deras verksamhetsområde. Detta förslag bör genomföras enligt motionärerna. Vidare föreslås att kostnaderna för de regionala förtroendemännen skall betalas genom arbetsgivaravgifter.

Även vpk nämner i sin motion 1958 bland olika förslag till förbättringar av förtroendemannalagen att den fackliga organisationen skall ha rätt till tillträde till de arbetsplatser där det finns medlemmar och att de fackliga experter som den fackliga organisationen anlitar skall ges samma rättighet.

Utskottet kan liksom motionärerna konstatera att förtroendemannalagen inte innehåller några regler om rätt till tillträde för facklig verksamhet på arbetsplatser som saknar förtroendemen bland de anställda eller regler om skyldighet för arbetsgivare på sådana arbetsplatser att medverka till att en utifrån kommande facklig företrädare kan utföra uppdrag där. Detta förhållande kan uppenbarligen skapa problem för den fackliga verksamheten på de mindre arbetsplatserna. Svårigheter kan även uppstå för branscher där förhållandena är sådana att facklig verksamhet inte kan knytas till förtroendemen som utses bland de anställda på den enskilda arbetsplatsen utan måste bli en uppgift för i första hand den närmast berörda lokala arbetstagarorganisationen. Samtidigt bör för fullständighetens skull påpekas att lagen självfallet inte utesluter facklig verksamhet som bedrivs av andra fackliga företrädare än anställda på arbetsplatsen. Deras behov av att komma in på arbetsplatserna för att fullgöra sitt fackliga uppdrag ifrågasätts normalt inte även om den lagfästa tillträdesrätten saknas. Inom stora delar av arbetsmarknaden har problemet också fått en lösning genom kollektivavtal.

Den aktuella frågan har diskuterats ända sedan förtroendemannalagens tillkomst. Krav på lagstiftning har från fackligt håll ställts om vad som kommit att kallas regionala förtroendemen. Nya arbetsrättskommittén (NARK) föreslog år 1977 vissa ändringar i förtroendemannalagen som bl. a. tillgodosåg önskemålen på denna punkt. Förslaget låg till grund för en omarbetning av lagen som gjordes inom arbetsmarknadsdepartementet. Resultatet av detta arbete offentliggjordes genom att ett förslag till ny förtroendemannalag överlämnades till lagrådet för yttrande i oktober 1978. I

lagrådsremissen föreslogs bl. a. rätt för regionala förtroendemän att få tillträde till arbetsplatser där de själva inte är anställda. Lagförslaget, som lämnades utan erinran av lagrådet, kom dock efter hård kritik från skilda håll aldrig att föreläggas riksdagen.

I proposition 1983/84:165 – som behandlas av utskottet i höst i AU 1984/85:3 – heter det (s. 12) att det ingår i regeringens program att fortsätta det arbetsrättsliga reformarbetet på grundval av en systematisk genomgång av hela fältet och ett planmässigt val av de frågor som är mest angelägna. Som exempel på aktuella reformfrågor som kan tas upp i detta sammanhang vill utskottet för sin del framhålla behovet av bestämmelser som ger utrymme för en ordning med s. k. regionala förtroendemän. Det finns med hänvisning härtill inte anledning för riksdagen att i detta sammanhang ta ställning till de aktuella yrkandena i motionerna 875, 1958 och 2389.

I vpk:s partimotion 1958 föreslås ytterligare ett antal *förändringar av förtroendemannalagen*. Dessa bör ske efter följande riktlinjer:

- Lagen utsträcks till att omfatta möjligheter att ta till vara medlemmarnas intressen i mer allmänna samhällsfrågor liksom politisk verksamhet.
- Den fackliga organisationen skall ges rätten att bestämma omfattningen av tidsåtgången för det fackliga uppdraget.
- Rätten till fackliga möten på betald arbetstid skrivs in i lagen.
- Facklig organisation, som företräder minst en femtedel av de anställda, skall omfattas av lagen.
- Bestämmelserna om sanktioner, som kan ådömas facklig organisation eller förtroendeman, skall utgå ur lagen.

Motsvarande yrkanden har vid flera tidigare tillfällen framställts av vpk i riksdagen, dock utan att ha vunnit bifall. Utskottet kunde senast förra hösten (AU 1983/84:4) bl. a. konstatera att NARK i sitt betänkande från 1977 och den därpå följande lagrådsremissen endast på enstaka punkter gick motionärernas önskemål till mötes. Utskottet hänvisade också till det beredningsarbete som pågår inom arbetsmarknadsdepartementet och angav därvid att när det gäller förtroendemannalagen bör detta arbete ha en annan inriktning än vad som förordas av vpk. Enligt utskottets mening har ingenting därefter skett som motiverar en ändring av denna ståndpunkt. Med hänvisning härtill bör motionen avslås i dessa delar.

Fackligt arbete i multinationella företag

Alexander Chrisopoulos (vpk) och Lars-Ove Hagberg (vpk) pekar i motion 425 på de problem som uppstår för de fackliga organisationerna vid den multinationalisering som svensk industri f. n. genomgår. Företagen kan genom att flytta produktionen mellan länder motverka fackliga aktioner. Det är enligt motionen svårt att få en riktig bild av företagets ekonomiska

situation på grund av de möjligheter som finns att dölja vinsterna eller föra över dem till enheter i andra länder. Det sägs vidare att det finns flera exempel i Sverige på att utländska företag inte respekterar de regler som bör gälla vid umgänget mellan arbetsmarknadens parter. Ofta fattas viktiga beslut utan att de anställda som berörs får möjlighet till insyn, information och förhandling.

Mot denna bakgrund bör det enligt motionärerna vara ett svenskt samhällsintresse att underlätta för våra fackliga organisationer att samarbeta med fackliga organisationer i andra länder. Några svenska multinationella företag bidrar ekonomiskt till den fackliga verksamheten inom hela företaget. Dessa företag är dock en minoritet. I motionen föreslås därför att regeringen skall ta initiativ till lagstiftning som ålägger svenska multinationella företag samt utländska multinationella företag verksamma i Sverige att bekosta det internationella samarbetet mellan de fackliga organisationerna inom koncernen.

Utskottet kan först konstatera att de påtalade svårigheterna inte enbart kännetecknar de multinationella företagen. Problem av samma art förekommer inom koncerner i allmänhet. Medbestämmandelagens regler om bl. a. förhandlingar och information gäller nämligen enbart den som juridiskt sett är arbetsgivare, dvs. det företag etc. som arbetstagaren är anställd hos. Om företaget t. ex. ägs av ett annat bolag har detta inte några arbetsrättsliga skyldigheter enligt MBL.

NARK har analyserat koncernproblematiken på medbestämmandeområdet i sitt slutbetänkande (SOU 1982:60) MBL i utveckling. Analysen visar att man stöter på svårigheter om man försöker komma till rätta med problemen lagstiftningsvägen. Kommittén rekommenderar därför att man åtminstone t. v. avvaktar de resultat som kan uppnås genom de koncernbestämmelser som överenskommits i utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK. Huruvida utvecklingsavtalets koncernbestämmelser är tillräckliga som utgångspunkt för att lösa de viktiga förhandlings- och informationsfrågorna i de multinationella företagen är för tidigt att uttala sig om. Det skall inte förbises att det ligger en begränsning i att avtalet uttryckligen enbart gäller koncernverksamhet som bedrivs inom landet. Utskottet tar dock för givet att dessa särskilda förhandlings- och informationsfrågor med deras internationella aspekter uppmärksammas i det förut nämnda arbetsrättsliga beredningsarbete som bedrivs inom arbetsmarknadsdepartementet i samband med att man i detta arbete följer utvecklingen på koncernområdet i övrigt. Mot den bakgrunden anser utskottet det inte behövt att föreslå någon åtgärd med anledning av motion 425.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *den fackliga verksamheten vid mindre arbetsplatser* att riksdagen avslår motionerna 1983/84:875, 1983/84:1958 yrkande 2 i motsvarande del och 1983/84:2389,
2. beträffande *förändringar av förtroendemannalagen* att riksdagen avslår motion 1983/84:1958 yrkande 2 i motsvarande del.
3. beträffande *fackligt arbete i multinationella företag* att riksdagen avslår motion 1983/84:425.

Stockholm den 23 oktober 1984

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Erik Johansson (s), Lars Ulander (s), Anders Högmark (m), Marianne Stålberg (s), Arne Fransson (c), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m), Bo Nilsson (s), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Alexander Chrisopoulos (vpk).

Reservationer

1. Den fackliga verksamheten vid mindre arbetsplatser (mom. 1 – motive- ringen)

Alf Wennerfors, Anders Högmark, Sonja Rembo och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Utskottet kan" och på s. 4 slutar "och 2389" bort ha följande lydelse:

Utskottet motsätter sig en utvidgning av förtroendemannalagen bestående i att lagen även skall göras tillämplig på sådana fackliga företrädare som inte är anställda hos arbetsgivaren i fråga. En sådan ordning med s. k. regionala förtroendemän går stick i stäv med medbestämmandelagens grundläggande syfte att ge ökat inflytande åt de direkt berörda på arbetsplatserna. Denna inriktning skall gälla även för de anställda i små företag som saknar fackklubb eller fackliga förtroendemän.

På många mindre arbetsplatser har i dag det fackliga arbetet föga anknytning till det enskilda företaget. Verksamheten med förhandling och information sköts av fackliga ombudsmän som inte har någon uppgift i företaget och som ofta har begränsade möjligheter att sätta sig in i förhållandena på de skilda arbetsplatserna. De har heller ingen skyldighet att i förväg samråda med de anställda. Det förekommer att väsentlig informa-

tion när de anställda först långt efter det att arbetsgivaren fullgjort sina lagstadgade skyldigheter när det gäller information och förhandling gentemot de fackliga organisationerna. I många fall har den fackliga organisationen också begränsat möjligheterna för arbetsplatsens egna ombud eller arbetstagarrepresentanter att delta i det fackliga arbetet. Det är således centrala fackliga organ som avgör om de anställda på en mindre arbetsplats får representeras av ett ombud från den egna arbetsplatsen.

Utskottet delar den kritik som moderata samlingspartiet har riktat mot den beskrivna situationen. Det är viktigt att stryka under medbestämmandelagens syfte att nå ett decentraliserat och smidigt beslutsfattande. Inriktningen måste således vara att få till stånd en ordning med direkt inflytande och ansvar vid förhandlingar och information åt de anställda även vid de mindre arbetsplatser som saknar fackklubb eller facklig förtroendeman. I den mån de anställda önskat medverkan från utomstående facklig företrädare har utvecklingen visat att de frågor om tillträdesrätt till arbetsplatsen etc. som är förknippade härmed kan lösas avtalsvägen. Om de fackliga organisationerna önskar bygga ut sin service till medlemmarna genom att utöka den lokala eller regionala organisationen, bör detta betraktas som en intern facklig angelägenhet som inte kräver statsmakernas medverkan. Med hänvisning härtill avstyrks motionerna 875 och 2389 samt motion 1958 i den del som rör tillträdesrätten för utifrån kommande fackliga förtroendemen och experter.

2. Den fackliga verksamheten vid mindre arbetsplatser (mom. 1)

Alexander Chrisopoulos (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Utskottet kan" och på s. 4 slutar "och 2389" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om det olyckliga i att förtroendemannalagen saknar regler om s.k. regionala förtroendemen. Rätt saknas således för utifrån kommande fackliga företrädare att få tillträde till arbetsplatser och att där få fullgöra sina fackliga uppdrag. Denna brist i lagen medför uppenbara problem för den fackliga verksamheten på de mindre arbetsplatserna och i branscher där det fackliga arbetet inte har kunnat knytas till anställda förtroendemen. Det är i dessa fall i huvudsak en uppgift för närmast berörda fackliga organisationer att svara för nödvändiga insatser. Deras uppdrag får inte ifrågasättas. En lagfäst tillträdesrätt till arbetsplatserna måste därför vara en självklar del i förtroendemannalagen. Nya arbetsrättskommittén (NARK) har också lämnat förslag som tillgodoser detta krav.

Med hänvisning härtill bör regeringen snarast återkomma till riksdagen med förslag till ändring i förtroendemannalagen som innebär att den fackliga organisationen skall ha rätt till tillträde till de arbetsplatser där det finns medlemmar. Samma rätt skall ges de fackliga experter som den fackliga

organisationen anlitar. Utskottet tillstyrker således vpk:s motion 1958 i denna del. Därmed tillgodoses även motionerna 875 och 2389 till viss del. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *den fackliga verksamheten vid mindre arbetsplatser* att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1958 yrkande 2 i motsvarande del samt med anledning av motionerna 1983/84:875 och 1983/84:2389 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Förändringar i förtroendemannalagen (mom. 2)

Alexander Chrisopoulos (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar "Motsvarande yrkanden" och slutar "dessa delar" bort ha följande lydelse:

1974 års lag om de fackliga förtroendemännens rättigheter försågs från början med omotiverade begränsningar som försvårar ett effektivt fackligt arbete och medför onödiga gränsdragningsproblem. Bl. a. drogs upp en konstlad gräns mellan politiskt och fackligt arbete fastän det i praktiken inte är möjligt att göra en åtskillnad av det slaget.

En annan begränsning är att den fackliga organisationen endast har tolkningsföreträdare beträffande tidsåtgången för de fackliga uppdragen. Det är mer rimligt att detta får bestämmas av organisationen.

När man slopar dessa begränsningar kommer det att saknas anledning att behålla möjligheterna till skadeståndssanktioner mot fackföreningarna och deras förtroendevalda.

För att de förtroendevalda skall få de rättigheter som tillkommer dem enligt lagen krävs att deras fackliga organisation är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Det innebär att fackliga organisationer utan avtal inte omfattas av lagens skydds- och förmånsbestämmelser beträffande de förtroendevalda. Detta gäller även om organisationen har ett betydande antal medlemmar på arbetsplatsen eller t. o. m. om flertalet anställda tillhör organisationen. En sådan ordning är orimlig. En organisation som företräder minst en femtedel av de anställda på en arbetsplats bör alltid ha rätt att utse fackliga förtroendemän med den ställning lagen ger.

De förändringar av förtroendemannalagen som förespråkats i framställningen ovan kan sammanfattas på det sätt som görs i vpk-motionen 1058:

- Lagen utsträcks till att omfatta möjligheter att ta till vara medlemmarnas intressen i mer allmänna samhällsfrågor liksom politisk verksamhet.
- Den fackliga organisationen skall ges rätten att bestämma omfattningen av tidsåtgången för det fackliga uppdraget.
- Rätten till fackliga möten på betald arbetstid skrivs in i lagen.

- Facklig organisation som företräder minst en femtedel av de anställda skall omfattas av lagen om facklig förtroendemannans ställning.
- Sanktionsbestämmelserna som kan ådömas facklig organisation eller förtroendeman, skadestånd enligt förtroendemannalagen, skall utgå ur lagen.

Dessa riktlinjer för en reformering av förtroendemannalagen bör delges regeringen.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande förändringar i förtroendemannalagen*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1958 yrkande 2 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

4. Fackligt arbete i multinationella företag (mom. 3)

Alexander Chrisopoulos (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Utskottet kan" och slutar "motion 425" bort ha följande lydelse:

Motion 425 ger enligt utskottets mening en riktig beskrivning av de särskilda svårigheter som föreligger att bedriva facklig verksamhet i multinationella företag. Problemen ökar i vårt land i takt med den utökade multinationaliseringen av den svenska industrin. Mot den bakgrunden är det nödvändigt att de fackliga organisationerna vid svenska företag får de resurser som krävs för att upprätthålla ett internationellt samarbete med de fackliga organisationerna vid koncernens företag utomlands.

I likhet med motionärerna anser utskottet att det är de multinationella företagen som skall bekosta detta samarbete och att det skall åläggas företagen som en lagfäst skyldighet. Det bör uppdras åt regeringen att utforma förslag till lagstiftning om en sådan skyldighet för svenska multinationella företag och utländska multinationella företag med verksamhet i Sverige.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. *beträffande fackligt arbete i multinationella företag*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:425 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Särskilt yttrande

Fackligt arbete i multinationella företag (mom. 3)

Alf Wennerfors, Anders Högmark, Sonja Rembo och Ingrid Hemmingsson (alla m) anför:

Utskottet avstyrker vpk:s förslag att svenska multinationella företag och utländska multinationella företag verksamma i Sverige enligt lag skall åläggas att bekosta de fackliga organisationernas arbete inom koncernen. Vi stöder med kraft detta beslut och vill samtidigt understryka vikten av att insatser av detta slag vid behov regleras genom överenskommelser mellan parterna.

Vi vill också i detta sammanhang med anledning av den allmänna inriktningen i vpk:s motion framhålla följande. Internationaliseringen av företagen har varit en icke oväsentligt bidragande orsak till den internationella välbefinningsökningen. De utländska direktinvesteringarna och de internationella företagens verksamhet i landet har således utan tvivel en rad positiva effekter när det gäller näringslivets försörjning med riskkapital, tillgången till avancerad teknik m. m. Likaså har svenska företags utlandsetableringar bidragit till den ekonomiska och tekniska utvecklingen såväl i Sverige som i andra länder. Detta har också varit positivt för sysselsättningsutvecklingen i Sverige. Vidare vill vi framhålla betydelsen av att slå vakt om fri handel, fri etablering över gränserna och friare regler för kapitalrörelser. Dessa viktiga principer för Sveriges internationella handlande på det ekonomiska området får inte försvåras genom olika slag av begränsande lagstiftning. I detta sammanhang vill vi slå fast principen att ett företag måste arbeta på de villkor som gäller i det land i vilket det verkar.